

Cendrowski, Jerzy / Szymański, Jan

Rok 1945 w Zakładzie Energetycznym Płock

Notatki Płockie 27/4-113, 25-28

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

- ¹ «Głos Gostyniński» 1922, nr 15.
- ² *Ibidem*, nr 20.
- ³ *Ibidem*, nr 15.
- ⁴ *Ibidem*.
- ⁵ *Ibidem*, nr 27.
- ⁶ *Ibidem*.
- ⁷ *Ibidem*, nr 1.
- ⁸ *Ibidem*, nr 2.
- ⁹ *Ibidem*, nr 6.
- ¹⁰ *Ibidem*, nr 7.
- ¹¹ *Ibidem*.
- ¹² *Ibidem*, nr 15.
- ¹³ *Ibidem*, nr 31.
- ¹⁴ «Głos Gostyniński» 1927, nr 1.
- ¹⁵ «Głos Gostyniński» 1922, nr 2.

- ¹⁶ *Ibidem*, nr 4.
- ¹⁷ *Ibidem*, nr 5.
- ¹⁸ *Ibidem*, nr 25.
- ¹⁹ *Ibidem*, nr 14.
- ²⁰ *Ibidem*, nr 26.
- ²¹ *Ibidem*, nr 23.
- ²² *Ibidem*, nr 27.
- ²³ *Ibidem*, nr 31.
- ²⁴ *Ibidem*, nr 26.
- ²⁵ *Ibidem*, nr 14.
- ²⁶ Obecnie pod egidą Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej przygotowywana jest do druku monografia Gostynina. Dopiero jej ukazanie się pozwoli określić miejsce i rolę «Głosu Gostynińskiego» w życiu miasta.

**JERZY CENDROWSKI,
JAN SZYMAŃSKI**

Rok 1945 w Zakładzie Energetycznym Płock

Do września r. 1939 Elektrownia w Płocku-Radziwiu posiadała dwa turbogeneratory produkcji szwajcarskiej o łącznej mocy 1 920 kW.

Korzystając z planów polskich inżynierów i techników sprzed r. 1939 Niemcy zwiększyli moc zainstalowaną elektrowni o dalsze 2,4 MW. Podczas okupacji elektrownia w Radziwiu osiągnęła moc do 4,3 MW¹. Przed opuszczeniem Płocka Niemcy uszkodzili dwa spośród 3 turbozespołów wywołując w nieznanym kierunku części urządzeń².

Z chwilą oswobodzenia miasta Płocka (21 I 1945 r.) do pierwszych zadań nowej Miejskiej Rady Narodowej należało uruchomienie instytucji użyteczności publicznej, a w pierwszym rzędzie wodociągów i elektrowni. Na drugi dzień czynne były w Płocku wodociągi, a Radziwie otrzymało oświetlenie elektryczne. Możliwe to było dzięki uruchomieniu jednego turbozespołu o mocy 960 kVA³. Pozostałe 2 turbozespoły były zdekompletowane, jak powyżej wspomniano, przez okupanta. Wsadzenie przez hitlerowców obydwu mostów łączących Płock z Radziwem (20 I 1945 r.) spowodowało zniszczenie trzech kabli 6 kW a zasilających sieć miejską w Płocku, ułożonych pod trotuarem dla pieszych na moście żelaznym.

Z chwilą oswobodzenia miasta przystąpiono do przerzucania przez Wisłę prowizorycznej linii 6 kV.

Do istniejących po zerwanym moście żelazno-drewnianym izbie przymocowano odpowiedniej wielkości słupy drewniane, na których zawieszono przewody robocze wysokiego napięcia⁴.

Zima 1944/5 r. była wyjątkowo ciężka. Praca na pokrytej lodem Wiśle, często bez właściwych urządzeń mechanicznych, gołymi rękami, wymagała od ludzi wiele samozaparcia i poświęcenia. Dziś po latach nie sposób wspomnieć wszystkich, którzy tak pracowali. Naszym obowiązkiem jest wymienić m. in.: Kazimierza Aleksandrowicza, Adama Bojanowskiego, Władysława Białkowskiego, Jana Błońskiego, Jana Bendysza, Jerzego Cendrowskiego, braci Antoniego i Szymona Dziarnowskich, Stanisława Dynowskiego, braci Stanisława i Franciszka Fuzów, Jana Gruszczyńskiego, Jana Jasińskiego, Feliksa Masajadę, Jana Mieszczyńskiego, Stefana Piotrowskiego, Wacława Sochackiego, Wacława Sarzańskiego, Jerzego Stawickiego, Jana Tomaszewskiego, Franciszka Wilka, Tadeusza Zalewskiego, Wacława Ziembickiego, Konstantego Żelechowskiego, Zygmunta Trzczińskiego. Dzięki nim w Płocku 2 lutego 1945 r. zablęskło światło elektryczne⁵. Kierownikiem Elektrowni został Bogusław Bogusławski — długoletni pracownik energetyki — wyznaczony na to stanowisko przez Komitet Miejski PPR. W marcu 1945 r. płynąca kora uszkodziła kilka izb i spowodowała zerwanie przymocowanych do nich słupów z linią wysokiego napięcia. Płoccy energetycy musieli instalować przewody na słupach drewnianych na uszkodzonym moście drogowo-kolejowym. Jednocześnie w Płocku i okolicy odbudowywano główne linie przesyłowe. Brak materiałów, transportu łączył się z dużym wysiłkiem całej rzeszy, niekiedy dziś już bezimiennych pracowników, któ-

rzy samorzutnie pokonywali trudności — nieraz nie do przewyciężenia. Praca w początkowych miesiącach władzy ludowej w dosłownym znaczeniu była „za darmo”, a później za racje żywnościowe (chleb, mąka, cukier), które nie były regularne.

26 marca 1945 r. pracownicy elektrowni w Radziwiu Franciszek Donarski i Józef Trojanowski upoważnieni przez Starostę Płockiego Aleksandra Bartoszuca wyjechali na teren gmin powiatów Płock i Lipno „celem dokonania poszukiwań za wywiezionymi przez Niemców maszynami z elektrowni Płock”. Odpowiednie pismo nr 0-27/1945 r. „nakazywało Wójtom i Sekretarzom udzielić ww. kwaterunku z wyżywieniem oraz wszelkiej pomocy przy poszukiwaniu zaginionych części maszyn”⁶. Niestety tygodniowe poszukiwania Donarskiego i Trojanowskiego nie przyniosły spodziewanych efektów.

W marcu 1945 r. razem z powstałym Samorządowym Zakładem Rozdzielczym reaktywowano przedwojenny ZEMWAR — Związek Elektryfikacyjny Międzykomunalny województwa Warszawskiego.

Pierwszym dyrektorem Samorządowego Zakładu Rozdzielczego (elektrowni i biur) był inżynier Tadeusz Woźnikowski. Dyrektorem ZEMWAR, dzięki odpowiedniej nominacji rządowej został mgr inż. Jan Wacław Szarnowski.⁷ Kierownictwo kadr objął Władysław Dobrzyński.

Elektrownia w Radziwiu pracowała do 16 marca, a po tej dacie przystąpiono do jej gruntownego remontu⁸.

Płock w tym czasie korzystał z energii dostarczanej z rozdzielni Janów k. Łodzi lub z okręgu Północ.

Za ówczesną prasą płocką («Jedność») możemy podać, że do 20 maja o sprowadzaniu węgla do Płocka przez Kutno nie było mowy na skutek remontu linii kolejowej łączącej to miasto z Radziwiem.

Pociągi z węglem ze Śląska „pod specjalnym nadzorem” pracowników energetyki, m. in.: Leona Boszko, Feliksa Masajady, Jana Mieszczyńskiego, Stefana Piotrowskiego, Mikołaja Siemionowa, Edmunda Walczaka, Tadeusza Zalewskiego, docierały do Płocka przez Sierpc.

W połowie lipca 1945 r. dla przeprowadzenia elektryfikacji kraju został utworzony przy Ministerstwie Przemysłu — Departament Energetyczny, który został podzielony na trzynaście okręgów. Między innymi utworzone zostało — ZEOM — Zjednoczenie Energetyczne Okręgu Mazowieckiego.

Zjednoczenie to obejmowało tereny powiatów:

- Płock, Płońsk, Sierpc, Gostynin, Działdowo, Mława, Ciechanów, Maków Maz. i część Sochaczewa z woj. Warszawa;
- Łowicz, Skierniewice, Rawa Mazowiecka, Kutno z woj. Łódź;
- Konin, Koło, Turek z woj. Poznań oraz Włocławek, Nieszawa, bez m. Aleksandrów,

Ciechocinek, Lipno i Rypin z woj. Pomorza⁹.

Wyżej wymienione 21 powiatów zajmowało powierzchnię 25 tysięcy km² i było zamieszkałe przez około 2 miliony ludności. Największym miastem okręgu był Włocławek.

Celem zjednoczenia było zrzeszenie zawodowych zakładów elektrycznych i gazowni znajdujących się pod zarządem państwowym i skoordynowanie ich działalności. Cały okręg podzielono na 6 rejonów: Płock, Włocławek, Kutno, Łowicz, Sierpc, Ciechanów. Ten ostatni pobierał energię także z Olsztyna linią o napięciu 60 kV.

Zarządzeniem komendantury wojskowej miasta kilku inżynierów skierowano do pracy w sztabach. Ich miejsce zajęli technicy, a zdolniejsi monterzy stanowiska techników¹⁰.

W drugiej połowie lipca 1945 r. przygotowywano się do uruchomienia elektrowni. Huragan, który przyszedł 22 lipca narobił dużo szkód m. in. w sieci energetycznej.

22 i 23 lipca w Płocku nie było światła. Uszkodzone zostały także przewody łączące Płock z rozdzielnią Janów koło Łodzi¹¹. W poniedziałek 23 sierpnia 1945 r., po czterech mie-

Mgr inż. Jerzy Cybulski. Do 1939 r. kierownik elektrowni w Płocku. W 1945 r. po powrocie z obozu — dyrektor techniczny Zakładu Energetycznego — Płock. Od 1947 do 31 XII 1950 r. — dyrektor naczelny ZE — Płock. Zmarł w 1980 r.

siącach przerwy, uruchomiona została częściowo elektrownia w Radziwiu. Pracował nadal mały turbozespół. Dopiero aresztowanie Raicherta, głównego inżyniera z okresu okupacji, pozwoliło odnaleźć brakujące części z elektrowni. Raichert wskazał ich miejsce ukrycia. Do Torunia pojechali: Prezydent Miasta — Franciszek Kozłowski, Dyr. Samorządowego Zakładu Rozdzielczego inż. Tadeusz Woźnikowski i Władysław Białkowski. Na miejscu znaleziono około 80% części, a pozostałe wykonano częściowo we własnym warsztacie.

Około 15 września dwa pozostałe turbozespoły były gotowe do ruchu¹². Było to możliwe dzięki pełnej poświęcenia pracy: Władysława i Józefa Białkowskich, Władysława Biełńskiego, Stanisława Borkowskiego, Kazimierza Borkowskiego, Jana Błońskiego, Władysława Busse, Jerzego Cendrowskiego, Henryka Ciesińskiego, Jana Dublika, Franciszka Donarskiego, braci Stanisława i Franciszka Fuzów, Mieczysława Fabirkiewicza, Konstantego Magierskiego, Jana Majewskiego, Henryka Pawińskiego, Jerzego Stawickiego, Henryka Wodnickiego i innych.

Coraz bardziej władzom miasta leżała na sercu sprawa kształcenia wykwalifikowanych kadr tak potrzebnych energetyce. Powołano Komitet Opiekuńczy Liceum Elektrotechnicznego¹³. W skład jego weszli: Franciszek Kozłowski (Prezydent Miasta), Wincenty i Marian Kępczyńscy, dyrektor Pankowski oraz jako przewodniczącą — mgr inż. Waław Czarnowski. Komisję organizacyjną do spraw szkolenia zawodowego tworzyli: dyrektor Synoracki — przewodniczącą, Stefan Pernej, mgr inż. Stanisław Jeremicz, mgr inż. Jerzy Cybulski, inż. Tadeusz Woźnikowski i inż. Czetyrbok.

Dyrekcja dwuletniej Zasadniczej Szkoły Elektrotechnicznej przy Zjednoczeniu Energetycznym Okręgu Mazowieckiego ogłosiła zapisy, które przyjmował sekretariat Liceum i Gimnazjum im. St. Małachowskiego od 25 do 31 października 1945 r. O przyjęcie do Szkoły Elektrotechnicznej mogli się ubiegać kandydaci w wieku 16—20 lat, mający ukończoną szkołę powszechną.

W tamtych czasach za należyte wywiązywanie się wsi ze świadczeń rzeczowych wobec państwa były przyznawane różne premie. Młynarz Bachmat, z małej wsi Garłów, pow. Rawa Mazowiecka dostarczył 10 metrów zboża. W nagrodę za to wieś została przez ZEOM Płock zelektryfikowana¹⁴. Wśród pierwszych elektryfikatorów wsi po wyzwoleniu byli: Burakowski, Józef Dobrowolski, Stanisław Górecki, Ryszard Łukasiewicz, inż. Władysław Ptak, Stanisław Wojciechowski, Konstanty Żelechowski.

Na skutek zarządzenia władz centralnych w październiku 1945 r. Elektrownię Miejską przejął ZEOM. Toczyły się pertraktacje między Zarządem Miejskim i Zjednoczeniem Energetycznym Okręgu Mazowieckiego co do usta-

lenia warunków na podstawie jakich elektrownia będzie przekazana¹⁵.

Warunki przejęcia m. in. przewidywały, że Magistrat będzie otrzymywał od ZEOM 10% dochodów brutto, a do administracji Elektrowni wejdą przedstawiciele Rady Narodowej — Zarządu Miasta. ZEOM Płock opracował plan inwestycyjny elektryfikacji naszego terenu. Kosztorys planu obejmujący tylko sieć bez wytwórni, zamknął się sumą około 300 milionów złotych. Jak informowała ówczesna prasa płocka¹⁶ przerwy w dostawie energii elektrycznej następowały z winy rozdzielni Janów k. Łodzi. Miała na to wpływ głównie dewastacja urządzeń spowodowana przez okupanta.

Z inicjatywy PPR zaczęto wybierać w zakładach pracy pierwszych sekretarzy POP. Na terenie Zakładu Energetycznego Płock pierwszym sekretarzem komórki Polskiej Partii Robotniczej był Stanisław Bartzak. Po nim funkcję tę przejął Mieczysław Fabirkiewicz.

«Jedność», numer z Bożego Narodzenia 1945 roku, wydrukowała apel: „ZEOM — do wszystkich odbiorców energii elektrycznej. Wzywa się wszystkich obywateli, aby ściśle przestrzegali przepisy m. in.:

1. Od zmierzchu do 22.00 nie wolno uruchamiać silników elektrycznych.
 2. Młynarzom wolno pracować tylko poza szczytem.
 3. Zredukować oświetlenie uliczne.
 4. Nie wolno włączać grzejników na ogrzewanie i gotować od zmierzchu do godz. 22.00.
- Obywateli, którzy nie zastosują się do ww. będą uważani za szkodników społecznych i pozbawieni prawa korzystania z energii elektrycznej od 1 do 3 miesięcy”.

Prócz spraw zawodowych i społecznych, o których mowa była powyżej, budziło się także u płockich energetyków życie kulturalne. W Płockim Chórze Rewelersów utworzonym w lipcu 1945 r. śpiewali Stanisław Małkiewicz i Jan Kalicki, którzy byli pracownikami energetyki.

Drużyna piłki nożnej Zakładu Energetycznego — Płock (1946 lub 1947 r.). Od lewej strony: J. Jasiński, J. Cendrowski, J. Kalwas, K. Stefański, L. Krzywowski, T. Zalewski, J. Stawicki, Korytowski, Z. Marzurkiewicz, H. Ciesiński, W. Matyjewski.

W kwietniu lub maju 1945 r. młodzi pracownicy energetyki kochający sport uszyli sobie kostiumy sportowe. Weszli w skład pierwszego klubu sportowego w Płocku po wyzwoleniu Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych (TUR). Z tych kilkunastu piłkarzy-energetyków przypomnieć trzeba: Saturnina Brutta, Tadeusza Gruszczyńskiego, Mieczysława Dorobka, Jana Kalwasa, Józefa Kozłowskiego, Edwarda Rybickiego.

Wykonane prace w 1945 r. zespoliły ludzi i rozbudziły ambicję dalszej pożytecznej pracy nad rozbudową płockiej energetyki i elektryfikacji wsi.

26 stycznia 1947 r. w Radziwiu i Płocku odbyły się uroczystości związane z pełnym uruchomieniem Elektrowni Miejskiej i dwuletnią rocznicą jej pracy po zdewastowaniu przez okupanta.

Meldunek o tym, premierowi Edwardowi Osóbce-Morawskiemu, złożył bardzo zasłużony dla płockiej energetyki kierownik Elektrowni — Władysław Białkowski. O godzinie 10.15 Premier włączył trzeci turbozespół o mocy 3 000 kVA. Po południu, w sali kino-teatru „Przedwiośnie” podczas uroczystej akademii premier E. Osóbka-Morawski udekorował wyróżniających się energetyków „Medalem Zwycięstwa i Wolności”¹⁷.

PRZYPISY

¹ Praca zbiorowa „Problemy energetyki płockiej”, TNP 1978 r., str. 27/28.

² Praca zbiorowa: „Problemy energetyki płockiej”, TNP — 1978 r., str. 30.

³ Relacja ustna inż. Henryka Wodnickiego.

⁴ Oświadczenia: Mieczysława Fabirkiewicza, Franciszka Donarskiego, Feliksa Masajady.

⁵ Praca zbiorowa „Problemy energetyki płockiej”, TNP — 1978 r., str. 32.

⁶ Dokument w archiwum ZE Płock.

⁷ Dokumenty z archiwum 7E.

⁸ „Jedność” 27.VI.1945 r.

⁹ Mapa Zjednoczenia Energ. Okręgu Mazowieckiego — archiwum ZE Płock.

¹⁰ „Jedność” 22.VII.1945 r.

¹¹ „Jedność” 1.VIII.1945 r.

¹² Praca zbiorowa „Problemy energetyki płockiej”, TNP — 1978 r., str. 32.

¹³ „Jedność” 31.VIII.1945 r.

¹⁴ Relacje ustne pracowników ZE Płock: Józefa Dobrowolskiego, Mieczysława Fabirkiewicza.

¹⁵ „Jedność” z 31.X.1945 r.

¹⁶ „Jedność” z X.1945 r.

¹⁷ Zaproszenie na tę uroczystość w archiwum ZE Płock.

KAZIMIERZ ASKANAS

Przyczynę do historii badań i zabezpieczeń skarpy płockiej

Komitet Inżynierii Lądowej PAN sekcja mechaniki gruntów i skał oraz fundamentowania i Towarzystwo Naukowe Płockie zorganizowało z inicjatywy prof. dra hab. Kazimierza Thiela sesję poświęconą problematyce skarpy płockiej. Sesja odbyła się w dniach 24 i 25 września 1981 r. w sali konferencyjnej TNP, gromadząc ponad 120 naukowców, wśród nich także wybitnych uczonych polskich. Wcześniejsze doręczenie uczestnikom sesji publikacji zawierających referaty jedenastu autorów na temat stateczności i metod zabezpieczenia skarpy płockiej stanowiło ważne ułatwienie w prowadzonych obradach.

Ranga sesji i ocena jej znaczenia dla miasta podniesiona przez przewodniczących przy

otwarcu konferencji została podkreślona obecnością Wojewody Płockiego i Prezydenta miasta. Umieszczone wokół sali konferencyjnej, udokumentowane graficznie i analizą obliczeniową materiały uplastyczyły orientację w przedmiocie zagadnień stanowiących przedmiot sesji.

Po wygłoszeniu przygotowanych koreferatów, które wywołały ożywioną dyskusję zebrani jednogłośnie postanowili zwrócić się do TNP o wydanie drukiem wydawnictwa zwartej, zawierającego wyniki sesji w zakresie ustaleń teoretycznych, stanu obecnego, prognoz i projektów rozwiązań praktycznych.

W przededniu sesji została otwarta w sali użytej gościnnie Towarzystwu Naukowemu